

Nieuwsbrief

Van de voorzitter

Natuur inclusieve landbouw

De laatste jaren praat iedereen over natuur inclusieve landbouw. Ook politieke partijen gebruiken dit te pas en te onpas. Burgers stellen steeds meer eisen aan gezond voedsel. Verpachters van gronden stellen steeds meer eisen aan bodemgebruik.

Maar wat is een natuur inclusieve landbouw?

Onze overkoepelende organisatie 'BoerenNatuur' ziet natuur inclusieve landbouw als een instrument in de transitie van de landbouw, op weg naar een landbouw die op alle fronten beter rekening houdt met de natuur. Als een systeeminnovatie dus, die zich richt op de landbouw als geheel.

Dit kan concreet vertaald worden in:

Bodem, hoe kunnen we de bijzondere leefwereld van bodemorganisme en bodemprocessen verbeteren? Hoe maak je de bodem meer vruchtbaar en gezond?

Biodiversiteit, bij biodiversiteit draait het om veel verschillende soorten in samenhang met elkaar. Bloemen zorgen voor insecten die weer voor bestuiving van fruitbomen en gewassen zorgen. Ze zijn voedsel voor vogels die op hun beurt de plaagdruk verlagen.
Kringloop landbouw, hoe kunnen we de natuurlijke kringloop op ons bedrijf van dier, naar mest, naar bodem en naar gewas optimaliseren?

Landschap, hoe krijg je een betere samenhang tussen jouw bedrijf en de omgeving? Hoe gebruik je de bodem en landschapselementen? Hoe verdien je geld, met wie werk je samen en waar zit de gezonde groei voor je bedrijf en de omgeving?

De boer staat centraal.

Spil in de omslag naar natuur inclusieve landbouw is de individuele boer, hij neemt uiteindelijk de beslissingen die tot die omslag moet leiden. Daarom is het van groot belang dat hij of zij wordt gestimuleerd om de beslissingen te nemen in de gewenste richting.

'BoerenNatuur' heeft echter geen behoefte aan een nieuw container begrip. Voor een operationalisering van Boer-en-Natuur, denken zij aan een scoresysteem waarbij de boer kan kiezen uit een breed menu van natuur inclusieve maatregelen en zich bij een voldoende puntenscore 'natuur inclusief' kan noemen. Van zulke systemen bestaan al voorbeelden; Frankrijk heeft al een meetlat om te bepalen hoe de boer ervoor staat.

Een start van bovenstaande is gegeven door:

- Workshops "Boer wordt weer Boer"; gegeven in maart, over biodiversiteit, bodem, kringloop landbouw en landschap.
- Opleiding Natuurbeheer en Ondernemerschap.
- Collectief Rivierenland heeft gelden/subsidie verkregen voor:
 - o schrijven van bedrijfsnatuurplannen door Agrarische bedrijven, anticiperend op toekomstige GLB gelden.
 - o gratis mengsel voor boeren voor het inzaaien van bloemrijke akkerranden
 - o onderzoeken door diverse partijen welke kansen er zijn voor het opzetten van het verwerken van Bokashi (bodemverbeteraar).

Ook voor onze leden genoeg kansen om bezig te gaan met natuur inclusieve landbouw. Als VSR geven we daar graag invulling aan.

Tot slot

Jan Schaeffer en Jan den Hartog zullen op de komende algemene ledenvergadering ons bestuur verlaten. Zij zijn niet meer herkiesbaar. Wij zoeken 2 enthousiaste kandidaten met een 'groen' hart. Kandidaten kunnen zich aanmelden of worden voorgedragen. U kunt dan contact opnemen met de voorzitter Jan den Hartog, 0620523911.

Hartelijke groet,

Jan den Hartog, voorzitter





De Houberg

Interview met Martine Bisschop



Ruim 3 jaar geleden zocht de eigenaar van Landgoed de Houberg een partner of partners om de boerderij van het landgoed te behouden en verder te ontwikkelen. Het landgoed met de boerderij ligt in Elten op de grens met Duitsland. Martine en haar man Arjan hadden ideeën om anders te willen boeren en dat als een kans te zien. Ze werken nu ongeveer 3 jaar in een samenwerkingverband met de eigenaar van het landgoed en dat gaat goed. Straks willen ze een geheel eigen bedrijf. De Houberg telt ongeveer 15 ha en bij hun huis in Lobith hebben Martine en Arjan nog 8 ha grond. Op deze gronden lopen Lakenvelder koeien, Wagyu runderen, Mangalica varkens en nog wat kippen.

Achtergrond

Arjan heeft een achtergrond vanuit de melkveehouderij en Martine komt uit de zorg. Ze hebben een eigen visie op landbouw en voelden niet voor een gangbaar vleesveehouderij. Ze realiseren zich dat het ook pionieren is maar tot nu toe zijn ze succesvol. Ze blijven zich verdiepen in de diverse aspecten van de landbouw en veehouderij. Zo doet Arjan een cursus

over het bodemvoedselweb. Want een goede en gezonde bodem is van groot belang; de voedingswaarde stijgt, er wordt meer water vastgehouden, stikstof opgeslagen in de bodem enz. Ook in de wijze van composteren verdiepen ze zich om meer goede bacteriën te verkrijgen die de bodem ten goede komen. Eigen microscopisch onderzoek vormt daarvan een onderdeel. Uiteindelijk moet je een sterk ecosysteem hebben dat geen kunstmest nodig heeft, vinden ze. Ze doen hun best om zich zo breed mogelijk te laten informeren en nieuwe ontwikkelingen bij te houden. Ook onderhouden ze contacten met andere bedrijven met een gelijke visie.

Ze prijzen zich gelukkig dat zij op hun manier dit bedrijf konden starten; als je zou moeten overstappen vanuit een andere bedrijfsvoering is dat veel lastiger.

Visie

Er is een bewuste keuze gemaakt om voor vee te kiezen dat extensief gehouden kan worden en een exclusief én kwalitatief goed stuk vlees oplevert. Ze willen niet voor de massa produceren maar voor het hogere segment in de horeca dat zich

daarmee kan onderscheiden. Deze afzet ging goed tot corona kwam. Nu leveren ze ook aan particulieren die bereid zijn wat meer te betalen voor een goed stuk vlees. Het vlees is ook te koop bij enkele bedrijven die een zelfde visie delen.

Een dier wordt geslacht als het daar goed voor is. Er is dus geen vaste aanvoer het jaar rond. En als een dier geslacht wordt dan wordt het hele dier verkocht; ook de over het algemeen minder populaire onderdelen. Maar doordat de kwaliteit zo goed is kan er juist veel van gebruikt worden. En de chefs van de betere restaurants waaraan zij verkopen vinden daar juist een uitdaging in. Ze krijgen van hen ook feedback op het geleverde product zodat Arjan en Martine daar rekening mee kunnen houden. Zo leren ze van elkaar.

De keuze van hun vee is gebaseerd op een dier dat zichzelf moet kunnen redden met wat de grond en de natuur (er is ook bosgrond bij de Houberg) hen biedt; dus (bijna) zonder extra voer. Er wordt geen brok gegeven, alleen de Wagyu's krijgen extra granen in hun laatste jaar. Het vee beweegt veel en krijgt de tijd om te volgroeien tot volwas-





sen dier en om vlees aan te zetten. Als ze in de winter buiten lopen leveren ze wel wat in maar dat komt er in het voorjaar weer bij. Ook belangrijk is het karakter en het gedrag van de dieren; je moet er rustig tussen kunnen lopen.

De dieren vragen geen speciale en dure stallen. Wel een plaats om in te schuilen en om droog hooi in te kunnen vreten als er buiten niets voor handen is. Deze sobere manier van vleesveehouderij maakt dat ze met z'n tweeën het werk aankunnen en dat was ook een uitgangspunt. Inmiddels ontstaat er wel een andere taakverdeling maar dat heeft ook te maken met de komst van hun 2 kinderen.

Vee

De Lakenvelders lopen bij huis en ze hebben er ongeveer 65 stuks van. Deze dieren hebben een goed uithoudingsvermogen en kunnen in principe het hele jaar rond buiten lopen. Van de sneeuw en de strenge vorst begin februari hadden ze geen last. Een schuilplaats gedurende de sneeuwstormen was fijn maar ze gingen alweer snel onder de sneeuw zoeken naar gras. Voor het verkrijgen van kalfjes is er een stier en ze laten alleen kalfjes geboren worden in het voorjaar. De kalveren blijven bij de moeder en worden niet actief gespeend; daar zorgt de moeder zelf voor. Stiertjes worden ge-osst en met 3 jaar geslacht. Een koe is na 3-5 jaar uitgegroeid en wordt dan geslacht (tenzij de koe een grote fokwaarde heeft). Het uiterlijk van de lakenvelder vinden ze van ondergeschikt belang ten opzichte van de kwaliteit van het dier. Het vlees van de lakenvelder is mooi gemarmerd.

De Wagyu is een Japans ras en bekend om z'n fijne en vetgemarmerde vlees. Hier hebben ze er 35 volbloeds van en deze

worden via inseminatie drachtig gemaakt. Er zijn er niet veel van in Nederland laat staan stiertjes met de juiste bloedlijn. Deze komt dan ook uit het buitenland. Dit in combinatie met voeding en leefomgeving maakt dat ze hier ook goed gedijen. Het zijn rustige dieren, niet al te groot en het vlees is van hoge kwaliteit.



De Mangalica is een Hongaars wolvarken en verwant aan het Iberico ras. Ook deze dieren kunnen het jaar rond buiten en kunnen goed tegen zowel erge hitte als erge kou. Ze scharrelen vooral graag rond in het bos om hun korstje te vergaren; ze krijgen geen brok. Een zeug krijgt éénmaal per jaar een nestje. Het vlees van dit varken smaakt echt anders dan van het gangbare varken in de winkels. Het is erg geschikt om te drogen als ham en om dro-

ge worst van te maken. Een klein nadeel is dat ze een erg dikke speklaag hebben in verhouding tot het vlees.

Het Houberg hoen is geen ras maar een combinatie van kippenrassen die op de Houberg leven. Het zijn kippen uit de reguliere vleeskuikenfokkerij en andere kippenrassen die soms min of meer toevallig op hun pad kwamen. Al deze kippen krijgen de kans om langzaam op hun eigen tempo, met ruimte en een leven buiten uit te groeien tot ze geschikt zijn voor de slacht. Er is een mobiel kippenhok dat dagelijks verplaatst wordt. Deze dieren zijn 's nachts wel binnen. Met welk ras of rassen ze uiteindelijk verder willen bekijken ze nog; de groei en ontwikkeling wordt nauwkeurig in de gaten gehouden.

Toekomst

Duidelijk is dat ze doorgaan op de ingeslagen weg: bijdragen aan een duurzame toekomst door te werken aan herstel van bodem en landschap. Ze willen daar open en transparant over zijn. (Een bedrijfsbezoek behoort tot de mogelijkheden).

Contacten met hun klanten en afnemers zijn belangrijk; zij geven waardevolle feedback en inspireren tot verdere ontwikkeling.

De bloedlijnen van de lakenvelder vragen wel aandacht. Bij het vinden van een goede stier merken ze dat er nog maar weinig zijn in Nederland met een heel andere bloedlijn. Maar de Lakenvelder levert ook genoeg melk om naast het voeden van het kalf gemolken te worden en om met die melk wat te doen. Ook dit kan een exclusief product opleveren. Het staat immers bekend als dubbeldoel koe.

Daarnaast zijn ze ook geïnteresseerd in het ontwikkelen van bijvoorbeeld een voedselbos.

Enfin, ideeën genoeg maar het moet passend blijven bij wat bij hén past.

Annette van Steen
Februari 2021



Sinusbeheer van hooilandjes: voor bijen en vlinders

Als u een stuk grasland heeft dat u als hooiland beheert, dan kunt u het zogenaamde 'sinusbeheer' toepassen. Hiermee helpt u vlinders, wilde bijen, kevers en allerlei vogels. Sinusbeheer is een methode voor bij- en vlindervriendelijk maaibeheer, die bijdraagt aan herstel en behoud van biodiversiteit.

Er is al veel goede informatie te vinden over sinusbeheer. Op de websites van de Vlinderstichting en van Stichting Landschapsbeheer Gelderland zijn mooie brochures en een filmpje te vinden.

Zie de volgende links:

De Vlinderstichting | Sinusbeheer

De vlinderstichting heeft een prachtige brochure gemaakt, volg deze link: 65d7f5a1-4c84-4b4d-a6bd-91eca8522bc5.pdf (www.vlinderstichting.nl)

Sinusbeheer, hoe werkt het in de praktijk? - Stichting Landschapsbeheer Gelderland: hier is ook een mooi filmpje te vinden.

Op pagina 4 van het Infoblad Vlinders van SLG staat info over sinusbeheer: infoblad-vlinders-def_WEB.pdf (www.landschapsbeheergelderland.nl)



Het sinusbeheer bevordert de kruidenrijkdom

De informatie uit onderstaande tekst komt uit bovengenoemde bronnen.

Dankzij 'sinusbeheer' wordt het voor beheerders makkelijker om insectenvriendelijk graslandbeheer in de praktijk toe te passen. Sinusbeheer is een alternatieve manier van gefaseerd maaien, waarbij vrijheid en flexibiliteit sleutelwoorden zijn. In het kort komt het erop neer dat u als beheerder zelf bepaalt waar, wanneer en hoe vaak u maait, mits er bij elke maaibeurt maar ca. 40% van de oppervlakte blijft staan. Door elke keer in wisselende patronen (sinussen) te maaien ontstaat er een maximum aan variatie, met delen die jaarrond of zelfs meerdere jaren overstaan tot en met delen die tot drie of zelfs vier keer toe per seizoen worden gemaaid. Zo is er op elk moment van het jaar voor elk wat wils: van nectarplanten tot overwinteringsplekken.

Insecten moeten ook de mogelijkheid hebben om zich voort te planten en ze moeten de winter door kunnen komen. Daarvoor is variatie nodig: plekken die niet jaarlijks worden gemaaid.

Hoe werkt het?

Bij sinusbeheer werkt u in slingerende maaipaden, zogenaamde sinuspaden, waarbij per maaibeurt ongeveer 40% van de vegetatie blijft staan. Deze paden variëren in ruimte en tijd. Als resultaat ontstaat heel veel variatie, wat uitermate gunstig is voor de biodiversiteit. Bovendien wordt flora- en faunagericht beheer verweven in één methode.

De eerste stap is het maaien van het sinuspad. De golvende randen zijn karakteristiek voor het sinusbeheer. Een paar weken later is het tijd voor stap twee: de vegetatie aan de binnenzijde van het sinuspad is aan de beurt om gemaaid te worden. De laatste stap is het maaien aan de buitenkant van het sinuspad in september. Maar let op: niet alles wordt gemaaid. Een deel van de vegetatie blijft een jaar overstaan, dat zijn de kraamkamers voor vlinders.

Wat doe je wanneer?

Voor de ontwikkeling van vegetatie is het tijdstip van maaien van belang. Maaiadvies is afhankelijk van de voedselrijkdom van de bodem en de reeds aanwezige beplanting. We onderscheiden twee situaties. Gaat u omvormen naar kruidenrijk grasland of hebt u dit al en wilt u het kruidenrijk grasland in stand houden? In beide situaties gaat u op een ander moment maaien.



Omvormen naar kruidenrijk grasland

Heeft u een hoogproductieve soortenarme grasbegroeiing, dan is het nodig om de eerste maaibeurt vroeg in het seizoen uit te voeren. Check wel of er grondvogels broeden die u zou kunnen verstoren.

Stap 1: Eind april/ begin mei: maaien van het sinuspad.

Stap 2: Mei/ begin juni, maaien van de binnenzijde van het sinuspad.

Stap 3: Evt. tussendoor nogmaals maaien van de binnenzijde, afhankelijk van de productiviteit van de vegetatie.

Laatste stap: Eind september: maaien van de buitenzijde van het sinuspad.



In stand houden kruidenrijk grasland

Is de bodem niet extreem voedselrijk en is de begroeiing reeds soortenrijk, dan kunt u de eerste maaibeurt uitstellen tot na 15 juni (na het broedseizoen). Daarmee houdt u de aanwezige soortenrijkdom in stand.

Stap 1: Eind mei/ begin juni: maaien van het sinuspad.

Stap 2: Na 15 juni, maaien van de binnenzijde van het sinuspad.

Stap 3: Evt. tussendoor nogmaals maaien van de binnenzijde, afhankelijk van de productiviteit van de vegetatie.

Laatste stap: Eind september: maaien van de buitenzijde van het sinuspad.

Sinusbeheer kan verdeeld over één, twee, drie of meer jaar, afhankelijk van de productie van het grasland. Het kan eindeloos worden uitgevoerd gedurende (vele) jaren.

Wilt u eens kijken hoe sinusbeheer eruit ziet? Op het hooilandje achter de kerk van Oud-Zevenaar past werkgroep Oké ook sinusbeheer toe.



Patrijzen in de Liemers

In gesprek met: Frans Mulder

Woont in: Didam, werkt bij: BESI en is vrijwilliger bij : Weidevogelwerkgroep Duivense Broek

Na een jarenlange daling van het aantal patrijzen in Nederland, sinds de jaren zeventig met meer dan 95 %, worden er in het Duivense Broek weer meer patrijzen waargenomen.

Frans Mulder is al jarenlang actief in de weidevogelwerkgroep in het Duivense Broek.

Het gebied tussen Angerlo en de A12 is ongeveer 2500 ha groot. Hier worden de weidevogels beschermd in samenspraak met de boeren. De vrijwilligers zoeken de nesten, markeren en registreren ze. De boeren houden er met het bewerken van het land rekening mee en zorgen voor goede omstandigheden voor de kuikens.

Sinds 2019 is Frans met een aantal vrijwilligers ook gestart met een patrijzenwerkgroep.



Waarom is de patrijs zo bijzonder?

Frans: het is een mooie standvogel die in de buurt blijft, hij leeft op en rond de boerderijen en is het hele jaar door te zien. Hij heeft een echt aibaarheidsfactor!

Ze leven het grootste deel van het jaar in een groepsverband: in de zomer met hun jongen, soms wel 19 stuks, en in de winter in kluchten van 7 tot 25 patrijzen, ouderen en jongeren. Hun levensgebied is een open en halfopen landbouwgebied, bij voorkeur in akkers. Ze zoeken het hele jaar door dekking en voedsel in kruidenrijke bermen, akkerranden en houtwallen. Ze eten zaden, planten maar ook vruchten en insecten. Patrijzen nestelen in ruige vegetaties en leggen daar hun eieren.

Patrijzen tellen

Omdat er in het Duivense Broek regelmatig patrijzen werden gesignaleerd, meer dan de landelijke trend, is er overleg geweest tussen de VSR, het Collectief Rivierenland en Stichting Landschapsbeheer Gelderland om hier onderzoek naar te doen.

Samen met 4 collega's volgde Frans een cursus van de Stichting Landschapsbeheer Gelderland over hoe patrijzen leven en hoe je ze telt. Vanaf 2019 is begonnen met het tellen van de patrijzen in het Duivense Broek, 480 ha groot.

Bij de eerste telling waren er 9 koppels, in 2020 ook 9 en in 2021 al 12 koppels in de eerste telling!

In het voorjaar paren de patrijzen en bezetten ze een territorium. Door met een speaker de lokroep van de haan af te spelen zal de patrijs dit zien als indringen in zijn gebied en zal de haan hierop reageren door zijn gebied te verdedigen. Dit telt als een koppel en zal op die manier worden geregistreerd. Deze tellingen kunnen vanuit de weg of werpad worden uitgevoerd omdat het geluid 300 meter reikt.

Rond één uur voor zonsondergang wordt er zo 3 x geteld door Frans en zijn collega's tussen 15 februari en 15 april. In tegenstelling tot de weidevogels, worden de nesten van de patrijzen niet opgespoord om verstoring te voorkomen. De cijfers worden bijgehouden en door SOVON geregistreerd.

Samenwerking en succes

Frans verteld verder dat het contact met de boeren in het Duivense Broek heel belangrijk is.

Zij zien de patrijzen vaak op- en rond hun boerderij en zij koppelen dit terug aan de werkgroep. Door deze goede samenwerking is het mogelijk om de patrijzen goed te monitoren.

Ook de bewoners in het gebied worden geïnformeerd; d.m.v. flyers wordt er informatie gegeven over de patrijs in het telgebied. Ook zij koppelen hun waarnemingen terug aan de werkgroep.

Hij geeft verder 3 redenen waarom het zo goed gaat met de patrijs in het Duivense Broek t.o.v. de rest van Nederland. Ten eerste is er een mooi plas/dras gebied waar veel vogels op af komen.

Ten tweede is er altijd wel voer aanwezig: bij de meeste boerderijen liggen er maiskuilen waar ze terecht kunnen. Ten derde is er een goed predatiebeheer t.b.v. de weidevogels waar de patrijs ook van profiteert.

Vanuit het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) is het mogelijk om beheerpakketten af te sluiten tbv. De patrijs. Boeren kunnen kruidenrijke akkerranden, patrijzenranden en wintervoedselakkers aanleggen. Zo zorgen ze voor nestgelegenheid, dekking en jaarrond voldoende voedsel. In het Duivense Broek wordt ca. 5,5 ha specifiek voor patrijs beheerd. Het gaat dan om patrijzenranden en wintervoedselakkers. De patrijs profiteert ook van het weidevogelbeheer, zoals kruidenrijk grasland.

Tijdens de laatste sneeuwperiode zijn er maar liefst 50 patrijzen geteld !

Hopelijk werkt dit alles tot een grotere populatie patrijzen en wordt de patrijs weer een vaker geziene vogel in de Liemers waar we met z'n allen van kunnen genieten.

Februari 2021

Brord Sloot

COLOFON:

Redactie nieuwsbrief:

Annette van Steen

email: a.v.steen@live.nl

Sekretariaat:

Gerreke Boschloo

Kleine Veldstraat 6

6986 CJ Angerlo

tel 06 20 25 49 32

email: sekretariaat@rijnstromen.nl

Website VSR:

www.rijnstromen.nl

Lay-out & druk:

CP Grafimedia / EB

Verspreiding:

Gerreke Boschloo